

acciones tienen entre ellas. Procediendo a varios esclarecimientos entre los conceptos de territorio y de territorialización o entre éste último y el de espacialización, los autores concluyen en la necesidad de la regulación en un momento donde existen tensiones crecientes entre formas territorializadas y espacializadas de política urbana.

La obra indica que, vistos en una perspectiva dinámica y crítica, los conceptos de territorio, de espacio y de actor permiten vislumbrar nuevos retos para que, tanto los individuos como las colectividades, puedan desarrollar trayectorias innovadoras: trayectorias de desa-

rollo para nuevas configuraciones entre diferentes agentes y nuevos recorridos uniendo cuestiones antiguas de gestión pública con recientes asuntos de articulación reticular o de crecimiento de la territorialidad individual. Trayectorias que combinan, en definitiva, una multitud de espacios y lugares, así como de ritmos y viajeros.

Brice de Reymaecker

Universitat Autònoma de Barcelona
BriceLionelCamille.DeReymaecker@uab.cat

ATKINSON, Sarah; FULLER, Sara; PAINTER, Joe (ed.) (2012)
Wellbeing and place
Surrey: Ashgate, 254 p.
ISBN: 978-1-4094-2060-6

*Human experience is always rooted
in place*
(Entrikin, 1989: 41).

Què et fa sentir a gust? Quan et sents bé? On estàs «com a casa»? Si dediquem un minut a reflexionar sobre aquestes preguntes veurem que, indubtablement, sentir-se a gust està íntimament relacionat amb el lloc on s'està bé. D'aquest supòsit tan senzill tracta aquest llibre. Els tres editors, Sarah Atkinson, Sara Fuller i Joe Painter, professors i investigadors del Departament de Geografia de la Universitat de Durham, i dinou investigadors més, amb perfils disciplinaris i professionals molt diversos, reflexionen, al llarg de quinze capítols, sobre els conceptes de benestar i lloc. Mentre que unes aportacions són més teòriques, d'altres són empíriques i presenten resultats de recerques realitzades en diferents indrets del món.

Els capítols es divideixen en dues seccions: 1) els que estudien la relació

entre benestar i lloc i mostren les tensions entre, d'una banda, els valors de la societat occidental, que prometen benestar individual i hedonista a través de la cultura del consum, i, de l'altra, els valors centrats en la connectivitat social i la responsabilitat pel medi ambient; i 2) els que exploren maneres d'entendre el benestar de manera més alternativa, tant des del punt de vista empíric com teòric.

La geografia social i de la salut ha estudiat la interconnexió entre benestar i lloc, i ho ha fet apropant-se des d'un ampli ventall de marcs conceptuals i estratègies metodològiques diferents. Des del punt de vista teòric, el seu estudi ha anat evolucionant des dels indicadors socials territorials dels anys setanta del segle XX fins a les teoritzacions dels paisatges terapèutics. I des del punt de vista metodològic, ho ha fet passant de treballar bàsicament amb dades quantitatives a fer-ho amb tècniques qualitatives per apropar-se millor a l'estudi,

per exemple, de les comunitats locals i els grups culturals i de com aquests entenen el benestar des dels seus propis paràmetres.

En el primer capítol (escrit pels editors) es presenten les línies generals del llibre, s'emmarquen els conceptes de benestar i de lloc i es reflexiona sobre la influència que exerceix l'entorn social, natural i construït sobre el benestar i la salut dels ésser humans.

El segon capítol, de David Conradson, resulta especialment interessant per l'exhaustiu estat de la qüestió sobre les contribucions geogràfiques entorn de les relacions entre benestar i lloc. L'autor entén el benestar com una concepció holística del funcionament humà (va més enllà de la salut psicològica o biomèdica) i abasta les dimensions emocionals, socials i espirituals del que representa ser humà. És un concepte explícitament positiu, ja que descriu la presència de qualitats i d'experiències positives i no només l'absència de malalties.

El tercer capítol, de Helen Beck, mostra com la qualitat, el manteniment i la bona gestió dels espais verds a les ciutats són essencials per aconseguir la sostenibilitat en aquestes àrees. És la clau, segons l'autora, per fer els llocs atractius, saludables i econòmicament competitius. La seva recerca interrelaciona espai verd urbà, desigualtat, etnicitat, salut i benestar, i acaba mostrant les desigualtats d'ètnia i d'ingrés en la provisió i ús dels espais verds (parcs, places, espais de joc...). S'exposen els resultats d'una recerca situada al Regne Unit i conclou que involucrar la comunitat en la gestió, planificació i provisió d'espais verds és fonamental per millorar la salut i la vida als barris.

El capítol següent, de Mylène Riva i Sarah Curtis, mostra com la cohesió social, entesa com l'organització social d'una comunitat, pot beneficiar la salut i el benestar reduint els nivells d'estrès i proveint ajuda pràctica a través de meca-

nismes com la percepció de confiança i reciprocitat entre els membres d'una comunitat.

En tots els capítols, siguin més teòrics o empírics, el concepte de vida quotidiana sura i s'enllaça de manera inexorable amb els de benestar i lloc. El concepte de quotidianitat entén la vida com una xarxa de relacions socials a través de la qual configurem la nostra vida. El seu enfocament explora la llar i el barri com a espais socials i espacials, i situa a l'individu a casa i al carrer establint relacions socials i compartint un espai comú. En el capítol de Rose Gilroy es teoritza sobre aquesta perspectiva incorporant-hi la variable edat. El paper del barri com a contenidor espacial per a l'acció conjunta és fonamental per a la promoció del benestar en tots els cicles de la vida i, més concretament, en la darrera etapa, la de la vellesa. La gent gran, a qui la crisi ha afectat considerablement (fent-la més dependent), pot trobar en els barris segurs i accessibles espais per mantenir unes bones relacions socials, imprescindibles per al seu benestar.

El capítol següent, de Gordon Jack, és un dels més recomanables del llibre. Se centra en el paper que té l'arrelament al lloc en el desenvolupament de la identitat personal. El vincle amb el lloc depèn de les emocions positives i cognitives, requereix temps per crear-se i creix després de moltes experiències quotidianes i esdeveniments significatius. Si es pregunta a qualsevol adult sobre els factors que han marcat la seva identitat, segur que es referirà no només a les relacions i experiències de la seva vida, sinó també als llocs on s'han donat aquestes. Els llocs poden tenir escales diferents: l'habitació, la casa, el jardí, el barri, el poble, la ciutat, la regió i la nació, i quan la gent diu «em sento com a casa» pot referir-se a qualsevol d'aquests indrets. La geografia humana i la psicologia ambiental han estat els dos camps que han estudiat amb

més atenció els significats dels llocs per part dels individus.

El treball de Jack se centra en les experiències dels infants i les persones joves; i reflexiona sobre el fet que les seves característiques personals, les seves circumstàncies familiars i els seus contextos ambientals i culturals influeixen en l'ús i l'apropiació que fan de l'espai. La recerca amb infants i joves evidencia, novament, la interrelació existent entre lloc, identitat i benestar.

Amb la mateixa franja d'edat com a teló de fons, el capítol següent, d'Andrea Wheeler, reflexiona sobre el fet que les persones joves constantment resten exposades a missatges publicitaris que promouen el benestar individual i hedonista a través del consum no sostenible. El materialisme i el consumisme de la nostra societat ens porten a creure que la felicitat es pot aconseguir a través de l'adquisició i la possessió de coses materials. El seu treball mostra, a partir d'una recerca participativa amb joves de diferents escoles d'Anglaterra, el paper que tenen les institucions educatives per contrarestar aquestes influències exteriors i educar cap a un comportament proambiental que promogui canvis per viure d'una manera més sostenible dins la comunitat.

Seguint el mateix eix d'anàlisi, el capítol vuitè, de Sandra Carlisle i altres autors, insisteix en la idea que la cultura «moderna» potencia certs valors, com el materialisme, el consumisme i l'individualisme, i en l'impacte que aquests valors tenen sobre cadascú de nosaltres segons la nostra posició socioeconòmica. El seu treball, centrat en àrees rurals i urbanes d'Escòcia, mostra com els valors de la cultura «moderna» influeixen en el benestar de l'individu, la societat i el planeta. Els seus valors resulten imperants no només al nord, amb unes condicions materials i estructurals determinades, sinó també al sud, on les visions de la «bona vida» (basada en l'aparent creixement econòmic il·li-

mitat) són exportades i adoptades per aquestes societats. Segons els autors, aquestes maneres de fer «exportades» són totalment errònies i, a més, no són sostenibles a escala global.

El paper de la geografia de les emocions (la geografia sentida més immediata i íntima) ha estat fonamental per estudiar les associacions entre els sentiments i les representacions i per copsar com les experiències emocionals són viscudes a través del cos i en determinats espais. Un exemple d'aquests espais són els «paisatges terapèutics», analitzats en el capítol novè i catorzè (de Stuart Muirhead i Jo Little, respectivament). Un capítol estudia els lligams entre benestar, paisatge i voluntarisme mediamambiental i afirma que els espais naturals poden tenir un ampli ventall d'impactes positius en el benestar humà; l'altre analitza les pràctiques corporals de gènere a través de les quals es concep el banyar com un espai de benestar i d'acompliment de la feminitat.

Els capítols següents, del desè al tretzè (de Rebecca Schaaf, Melania Calestani, Karen Scott i Lorraine Gibson, respectivament), amb treball de camp a Tailàndia, Bolívia, Anglaterra i Austràlia, mostren com les característiques nacionals i locals afecten les aspiracions de benestar, les estratègies de benestar adoptades i les habilitats per satisfer els objectius de benestar; i com, en definitiva, el benestar és essencialment un concepte polític.

Una idea que es va repetint al llarg del llibre és la necessitat d'integrar les perspectives culturals en les anàlisis i intervencions sobre el benestar. Les nostres oportunitats educatives i econòmiques, les nostres relacions socials, el nostre ambient, els nostres mons imaginaris, cognitius i creatius estan influenciats pel lloc on vivim i per la gent que ens envolta. Però no tothom té assegurat l'accés als recursos necessaris per generar benestar de la mateixa manera (sigui benestar personal, col·lectiu o mediam-

biental) i les desigualtats es manifesten en totes les escales, des de la llar fins als diferents països. L'interès geogràfic per les diferències i desigualtats socials afegeix valor als estudis de benestar en conèixer les regions i els llocs on les persones se senten millor o pitjor. La recerca geogràfica té el repte, doncs, de complementar els estudis psicològics i mèdics que emfatitzen aspectes individuals del benestar (com, per exemple, l'exercici, la dieta i el lleure) i té el deure de desenvolupar recomanacions per al disseny de polítiques i pràctiques que millorin el benestar social.

Referència bibliogràfica

ENTRIKIN, J. N. (1989). «Place, region and modernity». A: Agnew, J. A. i Duncan, J. S. *The power of place: bringing together geographical and sociological imaginations*. Londres: Unwin Hyman, 30-43.

Anna Ortiz Guitart

Universitat Autònoma de Barcelona

Departament de Geografia

anna.ortiz@uab.cat

CEBRIÁN ABELLÁN, F. y PANADERO MOYA, M. (coord.) (2013)

Ciudades medias. Formas de expansión urbana

Madrid: Biblioteca Nueva, 284 p.

ISBN: 978-84-9940-594-0

Sostienen algunos autores que la dimensión, la talla demográfica y la extensión física eran las variables que contribuían, mayoritariamente, a la delimitación/definición de ciudad media, variables que actualmente se consideran demasiado rígidas y estáticas y que progresivamente se ven enriquecidas por la introducción y análisis de otros procesos complementarios relativos a los cambios en morfología y estructura que desde hace décadas han venido alterando los límites, formas y funciones de estos espacios urbanos al calor de procesos de desconcentración/difusión. El interés de estos fenómenos en la investigación urbana reciente puede comprobarse a partir de la ya voluminosa bibliografía académica generada, a la que esta notable obra, que ha visto la luz esta misma primavera, viene a contribuir con la aportación resultante de un fructífero proyecto de investigación comparada entre ciudades medias en contextos socio-culturales diferenciados (Estados Unidos y Europa).

En concreto, esta interesantísima monografía sintetiza los resultados de un proyecto de investigación titulado *Manifestaciones del fenómeno de ciudad difusa en contextos culturales diferenciados. Estudio comparado de casos en España, Europa oriental y Estados Unidos de América*, que contó con una ayuda de investigación de la convocatoria del año 2007, de Proyectos I+D, Acciones Estratégicas y Eranets, de la Dirección General de Investigación del Ministerio de Educación y Ciencia. El objetivo declarado del esfuerzo investigador ha sido contribuir al debate teórico y metodológico sobre el proceso finisecular de urbanización que está produciéndose en las ciudades medias y pequeñas, en las que se ha generalizado la interrelación entre las tradicionales organizaciones compactas y las formas difusas de desarrollo de nuevas barriadas de viviendas y equipamientos.

Respondiendo a los intereses y peculiaridades de un equipo formado por